

El personatge

En Pere Jorba i Puigsubirà nasqué el 15 d'Octubre de 1907 a Manresa. Era fill de Josep Jorba i Rius, nebot d'en Jorba i Rius i nét d'en Pere Jorba i Gassó. *Jo formava part d'aquell grup de canalla —ens diu al parlar de la seva infància i joventut— que de petits vam anar als Germans de les Escoles Cristianes, que érem també dels Pomells de Joventut, que després van freqüentar la Cova de Sant Ignasi —on hi férem els exercicis espirituals—, que anàvem a les Congregacions Marianes i que més tard vam entrar a la Lliga de Perseverància. Tots érem gent de famílies ben educades, d'idees de dretes, és clar, persones molt decents, Tots érem coneguts. Jo de tots aquells en dic manresans, perquè ara hi ha molts habitants a Manresa, però de manresans autèntics en quedem ja ben pocs i els pocs que quedem, quan ens trobem ens saludem com si fóssim una reminiscència.*

En Pere als 13 anys entrà a la Casa Jorba i com que un dels principis del seu oncle era que no hi podia haver favoritisme a la casa, va haver de començar omplint tinters de despatx i buidant-los, canviant les plumilles dels escrivents, buidant papereres, anant a buscar a l'estiu un càntir d'aigua fresca, etc. així hi va estat 5 anys i després, seguint la idea que havia d'estar a la botiga i no al despatx, com a possible successor del seu pare, l'enviaren a una casa de teixits de luxe de Barcelona, sense, però, —li agrada aclarir— cap mena de recomanació.

Tres anys després tornà a Manresa i ja a la botiga anà seguint totes les seccions, fins que al 18 anys el destinaren a viatjar. En aquell temps els viatjants havien d'anar amb els cotxes de línia o amb el tren i amb una maleta de 70 quilos. El viatge, però, l'ensinistrà en el coneixement més íntim i personal dels clients.

El 1929 féu el servei militar, però, al ser quota, pogué servir aquí a Manresa durant 9 mesos. Després tornà a la botiga: era el temps en què els botiguers es negaven a concedir la jornada de 8 hores i el descans dominical, reivindicacions exigides pel Centre de Dependents i això motivà una veritable batalla fins que foren concedides.

L'any 1935 ingressà com a vocal en el Consell d'Administració de la Casa Jorba. Aviat vindria la guerra i la casa seria col·lectivitzada pels treballadors. Aquests van nomenar un Consell d'Empresa i tots els del Consell d'Administració que es deien Jorba —entre ells en Pere— van haver de passar a ser simples dependents.

La guerra s'allargava i semblava que d'un moment a l'altre en Pere Jorba seria cridat una altra vegada a l'exèrcit. Llavors ell es presentà com a voluntari, però amb la intenció d'escapar-se i d'amagar-se després: *Abans d'anar a servir els rojos —afirmà— preferia amagar-me, car jo, com tota la meua família, militava a la Lliga Regionalista. Així, disfressat, s'amagà a Sant Mateu de Bages i hi romangué des de l'abril fins al novembre de 1938, data en què tornà a Manresa i on continuà amagat fins a la fi de la guerra. El 24 de gener, a l'entrada de les tropes franquistes, sortí de l'amagatall i anà a la botiga, però com que els dies 22 i 23 no hi havia hagut govern a la ciutat —els rojos havien marxat i els ocupants no havien arribat— la gent saquejà tot l'establiment de dalt a baix, deixant-lo en un estat ben deplorable.*

Després vingué la monotonia del treball. Al 1941 va morir el seu pare, Josep Jorba i Rius, i ell quedà responsable de totes les seccions, tant al detall com al major. El 1942 passà a ser gerent del Consell d'Administració de la Casa. La postguerra fou difícil: els comerciants es trobaven d'una banda amb la fiscalia de taxes existents. D'altra, amb la dificultat de trobar gènere. Això era una tragèdia i els fabricants solien donar el gènere al que pagava més. Aquesta anòmala situació va durar fins el 1952 en què s'aprovà la llibertat de preus.

El 1964, a la mort d'en Pere Jorba i Vall, quedà com a President del Consell d'Administració de l'empresa, fins que aquest es va disoldre el 1973 restant com a Administrador General, en Lluís G. Jorba i Gomis. Dos anys abans, el 1971, hi havia hagut el traspàs dels Magatzems al Grup Comercial i Industrial S.A. Gicos. El 1975 ho seria amb un nou nom: Europrix S.A.

La vida d'en Pere Jorba ha estat estretament lligada a les vicissituds i a l'evolució que ha seguit al llarg dels anys la Casa Jorba. Aquest profund coneixement de la història de la casa l'ha portat a escriure'n diversos apunts que constitueixen un document de força vàlua per a conèixer una etapa important de la història de la ciutat. Cal destacar, en aquest aspecte, el seu llibre *Jorba, promotor del comerç a Manresa* ple d'anècdotes i dades ben curioses.

Tanmateix, la seva activitat no s'ha limitat només al treball de can Jorba, sinó ben al contrari, ha participat activament amb diferents entitats, com per exemple en l'Associació de la Premsa —durant la República— i especialment en el Centre Excursionista de la Comarca del Bages, del qual en fou president de 1954 a 1964, una etapa força conflictiva.

Les seves aficcions han estat múltiples. Ha estat un apassionat de la fotografia i posteriorment de la cinematografia casolana, activitats a les que s'ha dedicat fins fa pocs anys. Una altra de les seves aficcions més constants ha estat la lectura: *He llegit molt i de tot. Interessat ja de petit per la Geografia, la Història, l'Entomologia, enamorat del romànic i admirador del gòtic, col·leccionista de més de 3.300 goigs que lliurà al Centre Excursionista, en Pere Jorba i Puigsubirà ens conclou amb la seva habitual senzillesa el seu perfil biogràfic dient: No he tingut cap mena d'instrucció acadèmica. Només he tingut molta curiositat. He tastat moltes disciplines però no he passat de ser un simple aficionat, no he aconseguit de ser un erudit en res. Ara que jo no puc dedicar-me a cap exercici físic, he reprès les meves juvenils col·leccions filatèliques. En total, com podeu veure, ben poca cosa.*

Dialogant amb... (4)

Pere Jorba i Puigsubirà

Mireu, jo he estat un home que mai no m'ha agradat l'exhibicionisme —més aviat em fa una esgarrifança terrible—, de manera que quan el meu fill em va dir que volíeu venir a entrevistar-me, la meua primera reacció va ser la d'oposar-m'hi. Després, però, al veure que hi teníeu tant interès, i per no donar-vos un desaire, vaig acceptar. Penseu, però, que en mi no hi trobareu res que us interessi: jo sóc una persona que no ha sobresortit mai en res, sempre m'he dedicat única i exclusivament al treball. Hi ha moltes altres per-

sones que us podran explicar moltes més coses i més bé que no pas jo.

Amb aquestes paraules ens va rebre a casa seva en Pere Jorba i Puigsubirà que estava convençut que en poca estona hauríem conclòs el diàleg, perquè ja ens ho hauria dit tot; però el cert és que vam estar tota una tarda conversant i no n'hi va haver pas prou, ni de bon tros per a poder encabir-hi tot aquell feix de coneixements i records que el Sr. Pere ens anava desgranant. Heus-ne aquí alguns:

Jorba i Manresa, sinònims

— Quins són els principals fets que destacariem a l'intentar fer una síntesi de la història de la Casa Jorba i del què ha representat per Manresa?

— *Es fa difícil intentar una visió de conjunt de la Casa Jorba. Als manresans de Manresa no els cal contar-los-la, perquè l'han viscuda i se la saben de memòria. Però per als joves d'ara i esdevenidors de demà, potser caldria fer-ne una petita recordança.*

Ningú no ignora que els començaments, tant industrials com comercials, foren molt modestos. Ho foren tant qua avui no seria possible de reprendre l'aventura. La gent ha avançat d'una manera insospitada aquell que per allà als anys 1900 quedava bocabadat per qualsevol foto-sa, avui no s'admira de res, per grandiosos que sigui. Avui tot neix a l'engròs, amb capitals immensos i gent molt entesa en economia i finances. Sigui com sigui, la casa començà amb elements propis. Els anys de lluita aferrissada es poden situar entre els anys 1886 al 1923. No n'hi havia prou d'un capital únic: calien col·laboradors amb fe en la casa i capacitat de treball. Per això el meu oncle Joan es voltà de persones enteses i ambiciosos per tal que l'ajudessin i va arribar el moment en què aquella raó social tan casolana de P. JORBA e HIJOS es convertí en les INDUSTRIAS Y ALMACENES JORBA, S.A., on es pogué donar cabuda a les persones que ho mereixen per justícia i per dedicació.

Aquest primer Consell d'Administració fou presidit per en Joan Jorba i Rius, fins a la seva mort el dia 21 de març de 1938. El succeí el seu fill, en Pere Jorba i Vall, que en va ser president també fins que va morir, el 30 d'abril de 1964. D'aleshores estant em va tocar d'ésser president a mi fins a la fi, etapa que ja està explicada en la meua biografia.

La casa Jorba ha estat i encara és una institució comarcal. Avui encara la major part de gent va a comprar a can Jorba, sense altres adjectius. I això em dóna lloc per a expressar la meua estranyesa pel motiu que un Ajuntament democràtic que, amb bon criteri, ha concedit noms a carrers de la ciutat que certament ho mereixien com a educadors, formadors de joventut, homes de ciència, etc., que han donat tots els llustres a la ciutat, hagi esborrat el nom de JOAN JORBA i RIUS que no obrà mai en política, però que la ciutat li deu sense discussió en primer lloc, el desvetllament comarcal i ancestral de Manresa i darrerament, un renom prou poderós per significar el comerç d'una població i d'una comarca. Alguna cosa hi ha d'haver perquè fins ara Manresa i Jorba resultaven sinònims comercialment parlant.

I deixant aquesta transgressió, seguim amb la nostra visió. Durant els cents anys de vida d'aquesta Casa, s'hi ha venut de tot, des de merceria fins automòbils (aquells inefables Chevrolet, Ford, Mercedes, Hispano Suiza), passant per tota mena de novetats de vestir i calçar, de mobles, de queviures, de joguines...

No acabariem mai. Al normalitzar-se el comerç per allà el 1952, ja a la casa Jorba era respectable i respectada, amb un gran fons de prestigi i de crèdit. D'aleshores ençà, l'evolució comercial ha canviat radicalment, està a la vista general: s'han muntat negocis incomparables, amb sucursals a tota Espanya, respatllats per capitals desconeguts i amb els quals ha estat impossible la competència.

Però el criteri de la Casa Jorba no es limitava simplement a fer comerç i omplir el calaix. Ve dedicat molts i valuosos esforços al foment de la cultura: organitzà, amb periodicitat exemplar, mül-

tiples exposicions monogràfiques, subvencionà publicacions culturals, muntà la primera cola Infantil de Conducció a terra del 5è pis. I una activitat molt important fou la que durant els anys del 1952 al 1971 organitzava setmanlament a la S. Loiola: sessions de cinema apert per a infants a càrrec del P. Torra, S.J. A cada final de curs es repartien premis per a infants que més ho mereixien, la seva assistència i per l'espèrit crític de les pel·lícules visionades.

També organitzarem a gran esplendor la Primera :D

L'eta del Cen

A les darreries del 1952 van elegir president del Centre Excursionista de la Comarca del Bages; jo ja n'era soci del 1920.

El 1955 em vaig haver de carregar de la celebració del centenari del Centre que féu durant tot l'any i que, cert, va ser brillantíssima. Ho dic perquè jo fos president perquè si no hagués conegut amb les ajudes de molts companys no s'hagués pogut parlar a terme tot allò, però és que havia un entusiasme general.

Durant les noces d'or vam rebre moltes distincions, elles la medalla de la ciutat, una de molt excepcional: la 13 de novembre de 1955, l'Ordre de la República Espanyola de Merit, el president de la Comarca era en Delgado Urbina, desplaçat especialment de Madrid, era portador de la placa d'argent, oferta pel superior organisme, al Centre Excursionista de la Comarca del Bages, amb motiu de la Cinquantenari. També, i per fet sense precedents, el Centre Excursionista de Catalunya voler honorar al Centre Excursionista de la Comarca del Bages —que era el segon que havia fundat a Catalunya—, cedint al seu President un càrrec a perpetuïtat en el Consell Directiu, amb dret de veu i vot.

Aquell any vam celebrar diversos actes, un dels quals fou la col·locació d'una creu a la casa del Calderer— va esdevenir un fet dramàtic. Ja ara, fa uns mesos, quan vam celebrar el 75è aniversari i al qual jo també a Déu, vaig poder anar a veure i prendre el micròfon a

pirà, manresà de tota la vida

Filada de Models, presidida presisament per Miss Cotó, que vinqué expressament a Espanya i hi féu solament dues actuacions: una a Barcelona a les Galeries Preciados i l'altra, a la Casa Jorba de Manresa.

I la casa que encara avui existeix com a **INDSUTRIAS Y ALMACENES JORBA, S.A.**, no ha estat una excepció. Gràcies al bon encert dels seus darrers dirigents —i entre ells, el darrer hereu de la Casa Jorba, en Lluís G. Jorba i Gomís—, s'ha retingut un patrimoni que justificava la seva permanència.

La inesgotable imaginació de Joan Jorba i Rius

— I què ens podrieu dir més particularment del vostre oncle, en Joan Jorba i Rius?

— *Ui! Moltes coses! No acabariem pas mai. El meu oncle va portar a terme una activitat fora de sèrie. Era un home que, lleugerament il·letrat, tenia en canvi una llestesa natural tan gran que donava deu voltes a un senyor de carrera. Només havia llegit dos o tres llibres que l'havien influenciat molt, entre ells "El Criterio de Balmes", d'on va treure la màxima "El ser savi no vol dir tenir una sèrie de coneixements, sinó saber les màximes veritats de l'activitat que un està*

fent. Així un comerciant s'ha de proveir bé, ha de rebre el gènere amb seguretat i ha de saber on l'ha de col·locar. Era una persona eminent comercial; sovint deia: El que no són pessetes són romanços. Ell va començar anant per les fires i pels mercats amb el paquet de gènere al coll com un marxant qualsevol. D'aquesta manera va aprendre a conèixer el caràcter de la gent: només amb la mirada ja sabia

amb qui tractava.

D'altra banda, tenia el criteri de no acceptar mai cap càrrec públic. Ens havia inculcat a nosaltres que el comerciant ha de ser apolític perquè ha de viure de tothom, i si s'arregljava a una tendència molt determinada, llavors els clients poden dir: No vaig amb aquell perquè és catalanista ni amb aquell altre perquè és de tal partit. Aquest mètode l'havia practicat sempre. Ara bé, això no vol dir que ell es desentengués dels problemes de la ciutat, ja que participava en totes les activitats que repercutien en el benestar de la població o en alguna millora important de Manresa.

Era un home eminent, especulatiu, sabia allà on havia de comprar i on no podia fer més barat i sabia també allà on havia de vendre; però és que a més a més tenia el geni, que és innat, de la propaganda: es presentava qualsevol ocasió aquí a Manresa i ell l'aprofitava per fer qualsevol cosa que deixava a tothom bocabadat. Només us diré que a partir de 1914 i quan aquí els negocis no tenien la suficient renovació que ell volia, es va avesar a anar cada any a la fira de Leipzig —que era de les més importants d'Europa— i d'allà portava idees publicitàries que a casa nostra constituïen una autèntica novetat. Aquest home vivia exclusivament per atreure el públic fos com fos, sempre, és clar, lícitament parlant.

I de quina manera, a la pràctica, aconseguia atreure's la gent?

— Mireu, us podria explicar un feix d'anècdotes que ens il·lustrarien sobre l'espectacularitat comercial que aconseguia. Només us en diré algunes. Per exemple, en els primers anys del cinema, a l'estiu, cada dissabte, a dalt el terrat de l'edifici que avui és del Banc Central, hi feia col·locar un llençol que servia de pantalla i hi projectava pel·lícules còmiques i d'aventures que tenien molta acceptació. També aquell temps, que es venien molts barrets de palla monumental, que feia 20 metres de diàmetre, duia una cinta negra que l'envoltava de 80 centímetres d'amplada, i el va cremar davant l'expectació de tot el públic de Manresa; i tot això, amenitzat amb música: la gresca era molt gran.

Una altra iniciativa seva va ser la d'instalar, el 1909, un elefant de 3 metres d'alçada al carrer del Born, que quan se li tiraven 10 cèntims, amb la trompa els fica-

va a dintre i, a canvi, donava una joguina. Les seves idees eren genials i atreïen una gran quantitat de gent.

— Voleu dir, però, que aquesta propaganda que a l'any 1910 ben bé podem considerar-la revolucionària, no el va portar en algun cas concret a un enfrontament amb la mentalitat manresana més reaccionària?

— Sí, sobretot quan la Casa Jorba va exhibir en els seus aparadors maniquís. Era el primer establiment que ho feia —abans no existien i es tractava d'uns maniquís de fusta articulats que en Joan Jorba havia portat de l'estranger. Eren maniquís de senyores i nenes vestides, naturalment d'aquell temps, però això no va ser obstacle perquè algun esperit purità els considerés poc menys que indecents. Això d'exhibir en un aparador peces interiors de senyora —aleshores no en dèiem sostens sino cubrecursos o bé cotilles— feia posar el crit al cel a més d'un.

Penseu, però, que quan la Setmana Santa s'endarrerava i ja feia bon temps, en Joan Jorba no permetia que un aparador de Setmana Santa fos substituït per un altre d'articles de bany, tot i que abans els banyadors de senyora eren uns camals que baixaven per sota del genoll i eren tapats fins dalt.

Nosaltres cada any per Setmana Santa col·locàvem als aparadors els vestits negres que es duïen abans per anar a veure els monuments. Sí, llavors els senyors anaven tots de negre i les senyores amb mantellines. Hi havia matrimonis que només els veïes junts aquell dia i entre ells dos no es saludaven.

La societat manresana d'abans de la guerra

— Tot això ens permet, gairebé ens obliga, a entrar a parlar de com era la societat manresana d'aquell temps...

— Mireu, aquí a Manresa, entre els anys 1920 i 1936, la societat manresana era de molta separació de classes; hi havia molta distinció. Les classes es separaven automàticament o sigui que una noia obrera, encara que es guanyés bé la vida treballant, el màxim que es posava per mudar era un vestit de percala o un popelin. A portar-ne un de més bonic ja no s'hauria atrevit perquè hauria estat una exhibició inoportuna. En canvi, els senyors i les senyores que tenien una posició social rellevant es diferenciaven en

gran manera especialment per la forma de vestir-se, i no només per això sino també pels seus modes, per la seva manera de caminar, per tot.

Jo recordo que aquí a Manresa, a la missa de les 12 de l'església de Sant Domènec, hi assistia tot el bo i millor de la ciutat, econòmicament parlant. Les senyores portaven uns vestits de seda i totes anaven abillades amb uns barrets de fantasia, adorns de fulles, de flors, de tot tipus de penjolls. Són imatges que ara només podem veure a les pel·lícules de l'any 30. Després, era una veritable delícia pel jovent —jo aleshores devia tenir uns 15 anys— estar-nos allà a la plaça i veure'ls sortir de missa. Perquè llavors aquella gent s'estava fins a l'hora de dinar donant voltes al Passeig, única i exclusivament per exhibir-se, perquè se'ls mirés i se'ls admirés —car no era gent per seure a cap banc— i després es retiraven a casa seva. La distinció social era molt gran.

— Aquesta divisió classista de la societat devia repercutir en els clients de la botiga, oi?

— Efectivament, aquí a la botiga, quan entrava un client, havíem de tenir la vista suficient per saber quina mena de client era. Havíem de saber distingir una noia treballadora d'una senyora. Sempre havíem d'estar molt alerta amb el tracte que es donava a cada persona. I era una cosa imprescindible que quan entrava un client a la botiga —sobretot si era de certa categoria— la primera obligació que tenia l'aprenent era acostar cadires als components del grup. Hi havia una separació que avui ha desaparegut completament del tot.

— Quan va desaparèixer aquesta diferenciació social i a què ho atribuïu?

— Durant l'adveniment de la República —que, per cert, va provocar una gran agitació social en tots els terrenys i a un caos enorme— es va iniciar una època en la que la gent que podien no s'atreïen a ostentar vestits. Durant la guerra es prescindia de la corbata i no cal dir que del barret, distintius que per ells sols definien aquelles persones que els rojos anomenaven burgesos o feixistes. Després de la guerra la separació social va desaparèixer del tot. Eren uns anys de pobresa, la gent ja no mirava tant prim; més tard van entrar unes noves idees per influències forasteres que imposaren uns models foraniers, per exemple, els "jeans" i tot això comportà unes noves maneres de fer i avui dia s'ha desvirtuat tant tot això que ja no té punt de comparació amb el que era abans. I és que la moda sempre canvia. El barret, per exemple, abans era indispensable a totes aquelles persones que tenien poc o molt relleu. El duia tothom, llevat dels més baixos en l'escala social. Als anys 20 una minoria de jovent ja deixà de portar-lo i el seu desús s'ha accentuat fins avui dia en que cadascú vesteix com vol i sense cap formalitat.

na conflictiva re Excursionista

ganitzadors i, després de felicitar-los per la festa que feien, els vaig fer remarcar que ells aquesta vegada no havien de patir entrebanços de cap mena. En canvi, durant aquells anys tan foscos, totes les entitats culturals, excursionistes, folklòriques, etc. que tenien caire català, tots érem per definició rojos-separatistas. I per això fins i tot un acte tan senzill com aquest de la creu del Calderer va topar amb moltes pegues. I és que la policia ens va marejar molt, tant a l'anar com al tornar. Recordo que al tornar quan arribàvem a Berga, la policia ens aturà l'autocar i ens ho registrà tot de cap a peus. A mi m'interrogaren: A ver, ¿dónde están los uniformes?, ¿qué himnos han cantado?. Escolta, m'hi van tenir més d'una hora allà, eh?. Finalment vam poder marxar.

Amb tot això vull dir que llavors formar part activa i responsable d'una entitat d'aquesta naturalesa era una veritable aventura, perquè no teníem cap mena de seguretat i, al contrari, érem assenyalats amb el dit, érem molt mal vistos.

Jo vaig ser president del Centre Excursionista durant 10 anys. Quasi em fa vergonya de dir-vos-ho, perquè poques persones han ostentat una presidència tants anys. I no és que ho fes pas per gust, perquè jo cada vegada que s'acabava el termini demanava poder plegar, però els socis em tornaven a reelegir. I m'estranyava molt que ho fessin perquè jo sabia que era objecte de crítiques per la meua actuació.

Durant aquests anys vaig viure el començament de la

transició entre l'excursionisme que jo coneixia de quan era jovent al que avui dia s'estila, perquè llavors era l'època dels fundadors del Centre Excursionista, els senyors Oleguer Miró, en Blai Padró, en Sarret i Arbós, el canonge Mossèn Guitart..., amb els quals jo havia conviscut i enraonat cordialment. Recordo que aquestes dues últimes personalitats havien passat tardes del diumenge, passejant amunt i avall a sota les voltes de la Casa de la Ciutat, ells dos enraonant o polemitzant i jo —que era joventíssim— escoltant-los.

Jo havia viscut aquesta època en què al Centre Excursionista hi havia el 75% de cultura i l'altre 25% d'excursionisme. A més, era un excursionisme que es limitava als volts: es feia alguna travessa pel Cadí, pel Puigllançada, pel Coll de Pal, però eren excursions de dos dies, màxim de tres. Jo vaig anar vivint com això s'anava girant, com tot el jovent advocava per un excursionisme més esportiu que no pas cultural i això motivà una espècie d'antagonisme al Centre. Jo, doncs, vaig haver de viure aquesta època conflictiva que, d'altra banda, no em dol gens, eh?

Ara estic content perquè al dinar del 75è aniversari, vaig veure els xicots del Centre molt entusiasmats i amb uns grans anhels de superar-se i els vaig pronosticar que tots ells, que són més joves que no pas jo, celebrarien el centenari. De manera que estic convençut que la vida del Centre és viva, i a més té sava, no és eixarreïda, o sigui que creixerà.

TEXT: JORDI SARDANS I JOAQUIM ALOY

FOTOS: JOSEP M. ALOY